

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. gruodžio 1 d.

Nr. 233 (43)

Saturday supplement December 1, 2001

No. 233 (43)

Arkivyskupas Mečislovas Reinys — ypatingas katalikų akcijos veikėjas, jaunimo auklėtojas, tremtinys, kankinys — gimė 1884 m. vasario 5 d. Daugailių vlsč., Utenos apskr., tragiškai mirė 1953 m. lapkričio 8 d. Vladimire. Net ir žiauriausiose tremties sąlygose jis drąsino bendro likimo brolius kalinius: „Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą. Jie gyvens amžinai“

Anatolijus Kairys

ARKIVYSKUPAS M. REINYS PRISIMINIMŲ SROVĖJ

Daugailiai — mėlynas dangus virš jo,
Mėlynų troškimų jaunos dienos
Neišnyksta iš akių ir atminties.
Ir Tu, šventasis Vyskape, kaip gyvas stovi
Negestančių prisiminimų vaizduose.

Aš matau Tave prie stalo sėdintį
Jauną, pilną išminties, drąsių akių,
Žvelgiantį į kaimo šviesųjį jaunimą
Tėviškai, jaunatviškai ir broliškai,
Tavo kilnūs žodžiai — Dievo dovana.

Aš žinodavau, kada Tu būsi namuose
Poilsiai atvykęs dienei ar savaitei.
Per šventes „Pavasario“ jaunimui — / jam
Pirminkinkauti teko man išskirtina garbė /,
Kviečiamas Tu būsi, dalyvausi, neatsisakysi,

Ir jausmingą kalbą tarsi mums, jaunimui.
Mes žiūrėjome į Tavo veidą kaip stebuklą,
Kaip didingą ir nežemišką būtybę, mūsų akys
Taip spindėjo kaip žvaigždutės spindi
Danguje, svajonių mintimis jas gaudant...

Nesupratau tada, ką reiškia vyskupas ar
Arkivyskupas, tik supratau, kad tai Autoritetas,
Prieš kurį klebonas, kunigai ir visas
Daugailių miestelis lenkiasi.
Drebėjo mano siela Tavo žiedą pabučiuodama...

ASIRŲ MIESTE

Niekas mano balso negirdėjo —
Net ir aidas tyli kapuose!
Mirę gatvės, aikštės ir alėjos,
Mirę ir poetai dulkių kalnuose.

Ir numirę jie eiles eiliuoja,
Asiriečių alfabetą girdami —
Ir vaizduoja amžinybės Rojų,
Kuriame žydės kūryba jų kilni.

Nykūs žodžiai iš poetų driekias:
Ieško vietos, vardo ir garbės...
Rašo Vėjas, Smėlis, rašo Niekas
Iš didybės, bet ne išminties.

Taip ateina ir praeina žaismas
Su seniai išnykusia kalba,
Tik poetų EGO-tuščias šėlsmas
Nepraeina — lieka nykumai!

Krosas

Henrikas Algis Čigriejus

Šiandien po šeštos pamokos žadėjo būti kiek įdomesnių dalykų. Devintokai ir dešimtokai berniukai lėks kilometro krosą. Atmatuota distancija — nuo mokyklos vieškelio per kryžkelę, tilto pylimą, per tiltą ir atgal. Matavo pats fizinio lavinimo mokytojas Pranas Stuogis. Žingsniais. Jo žingsnis — maždaug metras. Maždaug. Jei kokia paklaida ir bus, tai tiek jau to. Tiesa, tilto atkarpa tai tiksli — 110 metrų. Pirmyn ir atgal bus du šimtai dvidešimt. O visa kita — sveiko proto dalykas.

Pagaliam čia gi ne kokios rajono mokyklų varžybos. Sportinius, guminius padais batelius turi ne visi. O tie, kurie turi, taupo tuos šokiams. Storai nutepti balta dantų pastos košele, atrodo gražiausiai. Žinoma, šokių pradžioje.

Na, šandien į mokyklą kai kas atėjo su sportiniais. Su tais sėdėjo ir per pamokas. Negi avinėsi, persiavinėsi. Lapinskiukas žadėjo bėgti basas — žvyro akmenėliai jam tik juokas, jisai gi ne koks ponaitis.

O Kazys Kruopis trupučiuką ponaitis. Ir fizinio lavinimo pamokos jam kai kada vargas. Būdamas knygynis, jis nėra iš tų stipriųjų. Bet stengias, nes mato mergaitės. Ir tinklinį žaidžia pusėtinai, ir šuolininkas neblogas — į aukštį, į tolį. Niekas nepadarysi — mergaitėms patinka sportininkai.

Vyrukai rengėsi startui, nusimetė švarkelius, nusivilko marškinius, o kelnes pasiraištojo gana aukštai, kad tos, kaip kokios burės, nesisplaikytų. Kai kas tas atraitas dar ir žiogeliais prisisegė. Taip tai jau užtikrintai, tik lėk.

Krosas — tai šiek tiek tokios lenktynės, o kokios lenktynės be žiūrovų, be kitų klasių mokinių ir kelių mokytojų. Tų tai galėjo ir nebūti. Dešimtokų klasės auklėtojas Jonas Bagdonavičius kažkoks neramus, bent jau ne tik toks smalsautojas kaip kiti.

Bagdonavičius čia visi mokiniai vadina Rudenėliu; gal kad jis jau senyvas, o gal todėl, kad labai jau garbina Puškiną, o Puškinas, kaip tikino mokytojas, labai mėgęs rudėnį. Rudenėlis stovinuoju prie kitų, bet toks susirūpinęs.

O Stuogis: — Ką tai reiškia kilometrą? Va, žmonės bėga keturiasdešimt du kilometrus. Keturiasdešimt du! O tada tai jau tikrai liežuvis gali išlįsti.

Stuogis pasidėjo ant delno kišeninį laikrodį, luktelėjo, pakėlęs dešinę, kol minutiniame skrituliuke rodyklėlė palietė šešiasdešimtąją tašką, mostelėjo ir sušuko „Marš!“

Dvylika vyrų nulėkė žvyruotu keliu.

Pakilo nedidelės dulkės. Sundundėjo šiek tiek ir žemė.

Kazys Kruopis iš tiesų tai gana greitas. Kai reikia bėgti šimtą metrų, jis beveik visada pirmutinis. Mokytojas pagal tą savo kišeninį nustatęs, kad, šitaip bėgdamas, Kazys galis dalyvauti ne tik rajono, bet ir srities spartakiadoje.

Nėr ko žiopsoti, Kaziukas

išsiveržė į priekį. Nors jam ir buvo prisakyta gana įsakmiai: kilometras ne kažin kas, bet ir ne šimtas metrų, visų pajėgų iš karto neiškvok! Ir tik nekvėpuok per burną!

Mokytojų, net ir tų, kurie sportinius greičius matuoja pagal savo kišeninius, vis dėlto reikia klausyti. Va basasis Lapinskiukas jau ant kulnų lipa, jau beveik į patį Kazio pakaušį dvėsuoja.

„Na, šito tai nebus!“

Kazys pasispaudė. Jau pralėkta pieninė, kryžkelė, jau pylimas, jau prieš akis tiltas. O kvėpuoti, kaip prisakyta, nesisekė, mat Kazys toks slopingis (ar žiemą, ar vasarą), nosį jam užėmė kaip mat. Oras per gerklelę ėjo laisvai, bet ir graužė; tarsi kokie pelynai. Lapinskiukas ant tilto jį pasivijo ir net per kelis žingsnius pralenkė: tilto lentos — ne akmenų pilnas kelias.

Kiti, gerokai atsilikę, ramiai sau lapsedėjo.

Tilto galuose po du aštuntokus su raudonomis vėliavėlėmis. Jie tai lyg kokie teisėjai, jie privalejo pažymėti kiekvieną atlėkusių ir žiūrėti, kad nebūtų gudročių, bandančių distanciją nukąsti ir pasukti atgal sakysim nuo tilto vidurio ar net pradžios. Ir dar — jie buvo tarsi sargai, turėję sulaukyti atvažiuojančius su vežimais, tiltas minutėlę kitą turėjo būti laisvas tik bėgikams.

Gavę tokią galią „vėliavininkai“ negalėjo nesididžiuoti ir tokia galia nepasinaudoti. Štai prie tilto iš anos pusės jau vežimas ir stovi, vienas seniokas sėdi jame, kitas išlipęs mindžikuoja prie sargų — kas čia daros? Ak, sportai...

Gražu pasižiūrėti į atbėgančių, ligi pusės išsirengusių pulką. Tik arklys kad nepasibaidytų.

Kai Kazys pribėgo ribą, Lapinskių Staselis jau lėkė atgal. Ne tik jis — visas būrys, nutarusių, kad nėr ko čia plėšytis, kiek padundėnė tiltą, jau bėgo, iš kur atbėgė. Teisėjų pastabas bus galima užgindyti: bausis mat atsirado teisėjai — aštuntokėliai...

Taigi antrąją, sunkiausiąją distancijos dalį Kazys bėgo jau pats paskutinis.

Dabar širdis jau plakė, tarsi iš tikrųjų norėdama iššokti. Pelynų burnoje tiek, kad nebegalėjai nei apžioti, nei nuryti. Tik kilometras (dar tik pusė), ir šė tau! „Keturiasdešimt du, o tada tai jau gali liežuvį iškišti“, — skamba kaip iš pasalo mokytojo žodžiai.

Sąžiningai jį aplenkė tik Lapinskiukas, visi kiti sugrąžavo. Bet vienaip ar kitaip, teisingai ar neteisingai pasielgė kiti, jis, Kazys Kruopis, dabar paskutinis ir ką nors pakeisti nebebuvo jokių vilčių.

Pralėkė vėl atgal tiltu, vėl žvyruotu keliu, o už kryžkelės kaip tyčia dar ir įkalnėlė. Praktas žliaugė per akis ir nuo juosmenio per strėnas. Kojos kartais norėjo pintis, o baisi sarmata tiesiog pjovė be peilio.

Tai žinoma — ten su kitom mergiokom stovi ir Valė.

rantija, kad stovi. Jei būtų dabar pirmutinis, gal tada ir nestovėtų.

Ir reikėjo iš karto taip užsiplėsti, mokytojas gi liepė kitaip... Mokytojas, mokytojas, vaiko žmones...

Kai besipinančiom kojom — beliko dar tik į dulkės drėbtis — jis pasiekė finišo liniją, kitų jau užtryptą, visi bėgikai, pasklidę kas sau, giliai įkvėpdami ir garsiai iškvėpdami, kilnojo rankas ir staigojo. Lapinskiukas, visas raudonas, pavėsy avėsi kojas.

Kazys įgriuvo tiesiai į Bagdonavičiaus glėbį. Pajuto, kaip švelniai prie skruosto prisilietė šviri mokytojo marškinų medvilnė. Bagdonavičius, sugriebęs bernioko riešą ir pajutęs pulsą, begalėjo išstarti:

— Galgi jūs žvėrys?

Šitie žodžiai, matyt, buvo skirti mokytojui Stuoguiui. O Stuogys tik skėstelėjo rankom:

— Ką aš galiu padaryti?

Krosą reikia bėgti visiems, tokia programa. Nereikėjo iš karto taip užsiplėsti. Aš gi sakiau, aš gi sakiau. Prie trumpo distancijos pripratęs manė, kad ir čionai, ne, brol...

Norėjosi virsti į žolę ir tuoju pat užmigti. Bet širdis taip nežmoniškai kol kas daužė, kad apie kokią nors ramybę negalėjo būt nė kalbos. O čia dar Bagdonavičius, dar Stuogis, dar kiti mokytojai:

— Tik tu nesėk ant žemės, tik tu negulk. Pavaikščiok ramiai, pavaikščiok, iškelk rankas, stenkis kvėpuoti. Nusiiramink.

— Viskas bus gerai, nereikėjo taip lėkti, vaikeli... Nereikėjo lėkti! Ir taip atlėkė paskutinis.

Keli žingsniai šen, keli ten. Nebesiklausydamos ir nebeklausydamos jokių patarimų, Kazys griebė savo marškinus ir metęs juos po ažuoliuką, atsigulė. Ai kas jau bus, tas, tegul ta širdis daužos, tegul daro, ką nori.

Virš galvos tylėjo šviesiai žali, dar beveik pavasariniai ažuoliuko lapai. Pala, kokia

čia proga šitas ažuoliukas pievelėj priešais mokyklą sodintas? Šitas ir dar kitas? Kokia proga? Berželiai prie jo namų ir vakarų pusės sodinti tai rudeni; tėvas parsinešė iš miško tokius plonyčius ir liaunus kaip botagėlius.

Bala jų nematė, o virš ažuolėlio mėlynos aukštybės. Niekur nei galo, nei krašto, ten, kaip jis žino, šalta baisiausiai. Sunku net ir patikėti.

Bėgikai ir žiūrovai jau skirstos, savo širdies dužius Kazys girdi aiškiau negu tolstančius jų balsus.

Kad tik greičiau visi išsivaikščių. Ir mokytojai, ir Valė kad tik greičiau eitu namo. Ir visi draugai — ir Juzė, ir Balys. Buvo gi tie priejė, klausė, ar viskas gerai. Gerai gerai.

Gera, jei tik nenusibaigsiu iš sarmatos.

O bėda ir iš tikrųjų ne per didžiausia. Mokytojas Bagdonavičius tai dar pastovi, palaukia, kol Kazys atsisis, šypsteli jam, o kai jau ruošiasi pasišalint, pasako:

— Tu, vaikeli, knygos žmogus.

Ir nukrypuoja. Jo švarkas, kitados iš geros medžiagos gero siuvėjo siūtas, šiandien jau apibrizgęs. Rudenėlis atėjęs ir mokytojo švarkui.

Reikia keltis, užeit dar į klasę pasiimt portfolio. Baisiai norisi gerti — mokyklos koridoriuje yra virinto vandens bakas, greičiau tik.

Kai pagaliau apsitvarkęs, atsigeręs, iš puodelio į delną įsipildamas, net apsišpausęs (bent jau burną ir kaklą), išėjo iš mokyklos, diena buvo kaip diena, kaip ir visos gražios pavasario dienos. Pravažiavo ratai; pragirgždina nebenaują dviratį sveika moteriškė, gražiai žvilga ant rankenos pakabintas nedidelis bidonėlis; Pleirės kieme rėkia kažko įsigėdęs vaikas, senoji Pleirėnė bando jam aiškint dalykų padėtį, bet, atrodo, vel tu; Karolio kalvėje skamba priekalas, kalvė tolakai, net už Mušos, bet skambesys geriausiai girdėti, ten duoda atsakančiai.

Taigi — anas graikas nugriuvo, nubėgęs keturias dešimtis... Kilometrų!

Keturias dešimtis ir dar du. Ir dar kelis metrus.

Ir pasaulis, tik rimčiau pagalvok, juk simpatiškas, kartais tik tokie nutikimai, kaip štai šiandien jį kiek apniaukia. Ak, juk ir buto šeiminkė, ir ta, rytą mačiusi, kaip Kazys ruošiasi krosui, be jokios abejonės, paklaus „Na, kaip?“ Štai tokie klausimai kartais ir būna tie maži maži akmenukai batuose, kai žengi gražiausiu šito pasaulio vieškelio.

Baisus dalykas, nusiavei batą, išmetei akmenėlį.

Staiga Kazys jautia, kad kažkas eina šalia. Grįžt galva — Valė.

— Iš kur tu dabar?

— Laukia tavęs prie liepelio.

— Kam laukei? Matei, kaip man išejo.

— O kaip jau tau išejo?

— Atgriuvinėju paskutinis.

— Na tai kas? Pirmutinis atlekti kiekvienas gudrus, bet tu atlek paskutinis. O ir turi kažkas būt paskutinis.

— Baik, Vale.

— Ką baik, ką baik! Betgi tu man galėjai numirti, — mergaitė stabtelėjo ir sučiupo Kazį už rankos, — tu gi man galėjai numirti! Ar supranti tu?!

Ir per tiltą jie jau ėjo, viens kito rankos nebepaleisdami. Moteriškė, su tuo savo kledaru dviračiu ir jau tuščiu bidonėliu važiuodama atgal, tai matė ir jai prisiminė jaunystę.

IR POETAS, IR NOVELĖS MEISTRAS

Vilnietis rašytojas Henrikas Algis Čigriejus ilgai garsėjo kaip įdomus poetas, 1990 m. net pelnė Druskininkų poezinio rudens Jotvingių premiją. Yra išleistas bene 7 jo poezijos knygos. H. A. Čigriejaus eilėraščių trykšta gerumas, tyras džiugesys, žaismės su gyvenimiška išmintimi intonacijos. Vėliau ėmė rašyti ir, ne mažesnio dėmesio susilaukusias, noveles. Joms būdinga kaimo buitės, persmelkta sovietiniais laikais išnykusios agrarinės kultūros ilgesio, siekiama evangelinės žmogiško gerumo tiesos.

H. A. Čigriejus jau yra išleides dvi novelių knygas: *Sugrįžusi upė* (1996) ir *Vieškelius pro dobilus* (1999).

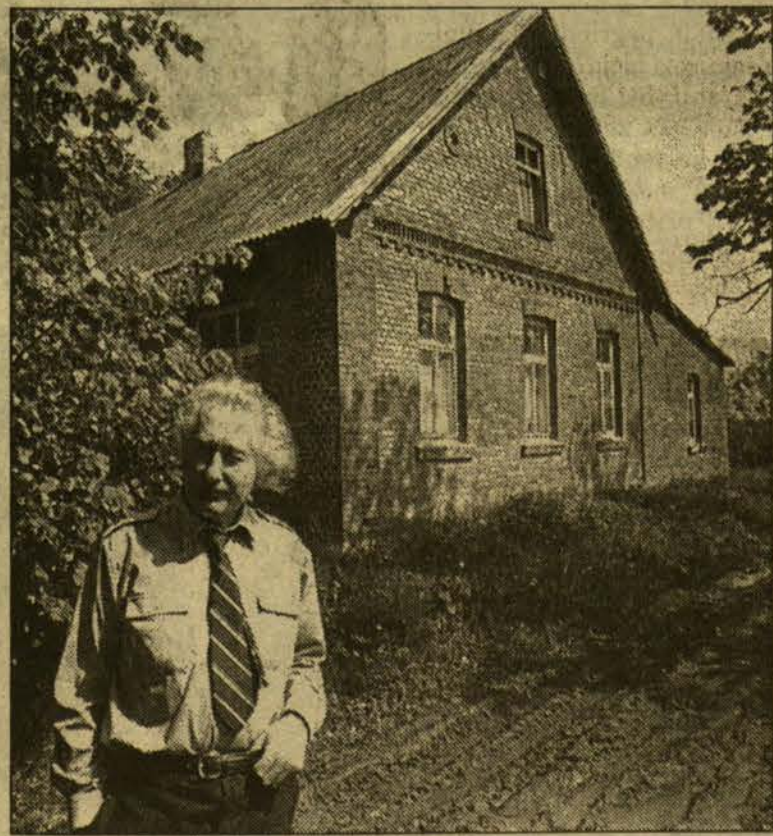
Rašytojų sluoksniuose kalbama, jog, ko gero, H. A. Čigriejus, kaip talentingas novelistas, gali pretenduoti į Antano Vaičiulio lietuviškos novelės premiją.

Man įteikęs vieną savo naują novelę, H. A. Čigriejus kukliai pasakė: „gal šitas sovietinės mokyklos epizodinis tik *Draugo* šeštadieniniam priedui?“

A. A. Naujokaitis

NAUJA SIBIRO LIETUVIŲ MALDAKNYGĖS LAIDA

Spalio 14 d. Šiaulių Šv. Ignaco Lojolos bažnyčioje Domas Akstinas pristatė Sibiro lietuvių maldaknygės naująjį leidimą, maldas skaitė Šiaulių dramos teatro aktorė Olita Dautartaitė, o apie maldaknygės raidą užsienyje kalbėjo ir skaidrės rodė kun. Antanas Saulaitis, SJ.

H. A. Čigriejus gimtąjame Pasvalio krašte prie Vidugirių pradinės mokyklos pastato, kur jis kadaise mokėsi. R. Rakausko nuotr.

Atžalyniečiai

Pokario metais, pasakorių brolių Grimų giminėje (Hanau, Vokietijoje) DP (išvietintų asmenų stovykloje) gyveno keli takstančiai lietuviai. Čionai veikė mokyklos, chorai, tautinių šokių grupės, sporto vienetai. Veikė įvairios organizacijos, amatų kursai, kooperatyvas, paštas ir t.t. 1945 metams artėjant į pabaigą, Jono Kelečiaus ir Stasio Petkaus pastangomis, sukruto ir scenos darbuotojai. Pirmiausia buvo aptvarkyta salė, įrengta scena ir pradėti pasiruošimai veikalo pastatymui. 1946 m. sausio 29 d. stovyklos gyventojai buvo pakviesti į Kazio Binkio 5-kių veiksmų pjesės „Atžalynas“ spektaklį. Veikalą režisavo Vytautas Valiukas. Dekoracijas sukūrė Kostas Jezerskas. Sėkmingai atliktas spektaklis paskatino teatro steigimą. Jono Kelečiaus pasiūlymu, teatras pavadino Atžalyno vardu. Tai gi šiemet sukako 55-eri metai nuo Atžalyno teatro įsteigimo.

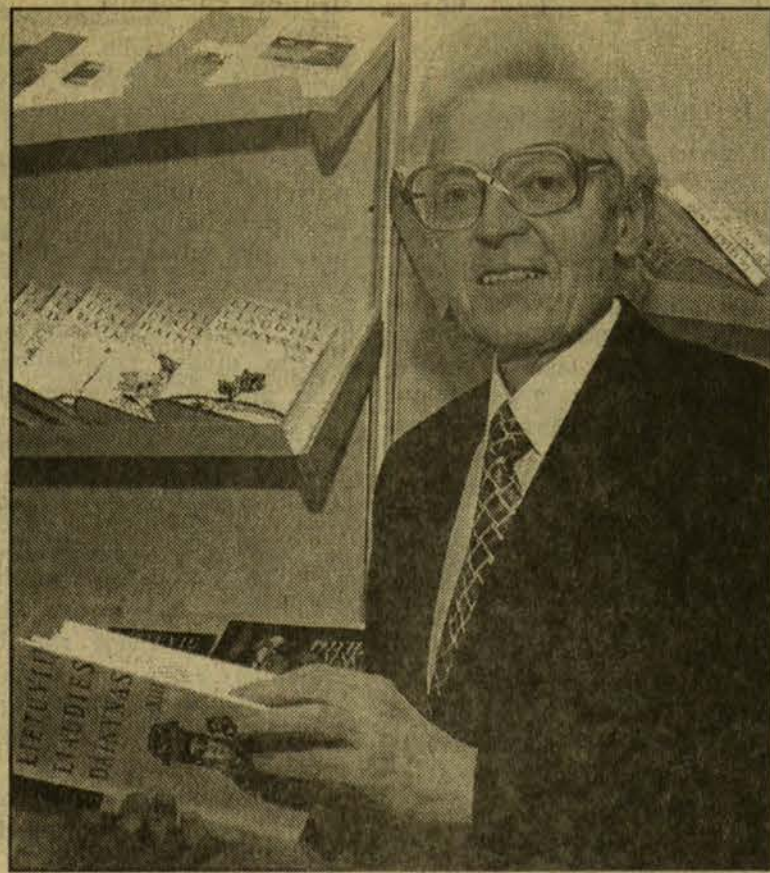
Hanau buvo pastatytas K. Binkio „Atžalynas“, A. Gustaičio „Sekminių vainikas“, A. Škėmos „Vieną vakarą“. Shile-rio-Gozi „Princesė Turandot“, St. Santvaro „Žvejai“, A. Gehri „Sėstame aukšte“, C. Odets „Raketa į mėnulį“, V. Adomėno „Svetimos plunksnos“. Režisieriais buvo J. Blekaitis, A. Škėma, St. Pilka, V. Valiukas. Dailininkai: A. Bielskus, K. Jezerskas, L. Vilimas. Teatro administracija rūpinosi St. Gasiūnas. Hanau Atžalyno teatras lankė ir kitas lietuvių stovyklas. Suvaicino 99 spektaklius.

Prasidėjus emigracijai, kai kurie atžalyniečiai išvyko į JAV, Kanadą, Australiją. Kiek vėliau Atžalynui buvo lemta atsikurti ir keletą metų gyvuoti Čikagoje.

Vieną dieną, Jaunimo centre sutiktas Vaclovas (Vaciušas) Macieža, buvęs atžalynietis, papasakojo apie jo įsijungimą į atžalyniečių eiles. Jo žodžiais: „1945 m. besibastant po vokiečių žemę, Wuertburgo mieste sutikau Joną Kelečių ir grupę kitų rokiškėnų. Besikalbant kokia kryptimi reikėtų toliau keliauti, sužinojome, kad Hanau mieste steigiasi lietuvių pabėgėlių stovykla. Taip mes ir nutarėme keliauti į geležinkelio stotį, pamatėme, kad vagonuose nėra laisvų vietų. Trumpai pasitarę, nutarėm pasinaudoti prie garvežio prikabinutu, anglimis pakrautu vagonu. Šiaip taip užkėlė rokiškėnų turėtą vežimą ir patys užsikorėme. Atvykę į Hanau, susiradome lietuvių stovyklą (buvusias vokiečių kareivines). Čia prisiregistravome ir tapome stovyklos gyventojais.“

Jonas Kelečius, savyje netilpdamas, pradėjo aiškinti, jog reikia suorganizuoti futbolo komandą. Atsirado pritariančių. Tačiau tuojau susidūrėme su nemaža problema. Nėra futbolo (sviedinio). Bėgiojo Jonas Kelečius po stovyklą ir pas kaimynus, ieškodamas sviedinio. Kažkur, pas jugoslavus ar lenkus, pavyko jį surasti. Jonas turėjo du maišus tabako lapų. Reikia pasakyti, kad tais laikais tabakas buvo didelis turtas. Jis už tą sviedinį atidavė vieną maišą tabako. Mūsų Jonas grįžo patenkintas. Mes gi, būsimieji futbolininkai, žiūrime į tą sviedinį išpūstomis akimis. Tas sviedinys buvo padarytas iš skudurais prikimšto maišo. Vis tiek jautėmės laimingi, galėdami spardyti skudurinį sviedinį.

Mes gyvenome dideliame kambaryje. Vieną rytą pamatėme ant kambario durų dailiai nupieštą mergaitę ir parašą „viengungiai“. Tai buvo Jono Kelečiaus darbas. Įsitikinome, jog Jonas neabejotinai turi ne tik organizacinių, bet ir meninių gabumų. Tai ypač išryškėjo, kuomet jis užsispyrė įkurti teatrą. Jis ir vėl bėgiojo, ieškodamas aktorų. Ragino ir mane prisidėti. Aš gi jam aiškinau, jog neturiu aktorinių gabumų, bet galėčiau prisidėti prie dekoracijų gamybos ir kitų darbų.

Šių metų Valstybinės dr. Jono Basanavičiaus premijos laureatas akademikas prof. Leonardas Sauka. Jam premiją ir medali už svarbią mokslinę ir visuomeninę veiklą kultūros srityje įteikė kultūros ministrė Roma Dovydaitytė Nacionaliniame muziejuje lapkričio 23 d. Pasak akademiko L. Saukos, ši premija didžia dalimi yra pagarba J. Basanavičiaus darbams ir jo įsteigtam Lietuvių mokslo draugijos tautosakos archyvu, dabar jau išaugusiam iki daugiau kaip pusės milijono tautosakos vienetų. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute L. Saukos rūpesčiu baigiama rengti dvylikos tomų Jono Basanavičiaus darbų biblioteka.

Kęstučio Vanago (Elta) nuotrauka.

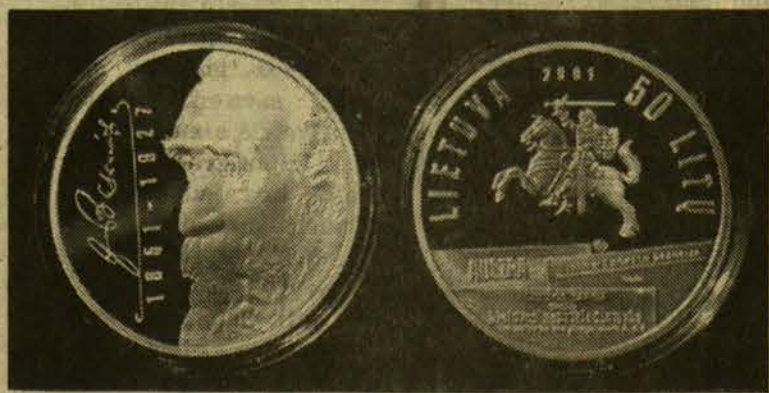

Scena iš Hanau Atžalyno teatro pastatytos Kazio Binkio penkių veiksmų pjesės „Atžalynas“. Lituanistikos tyrimų ir studijų centro archyvo nuotr.

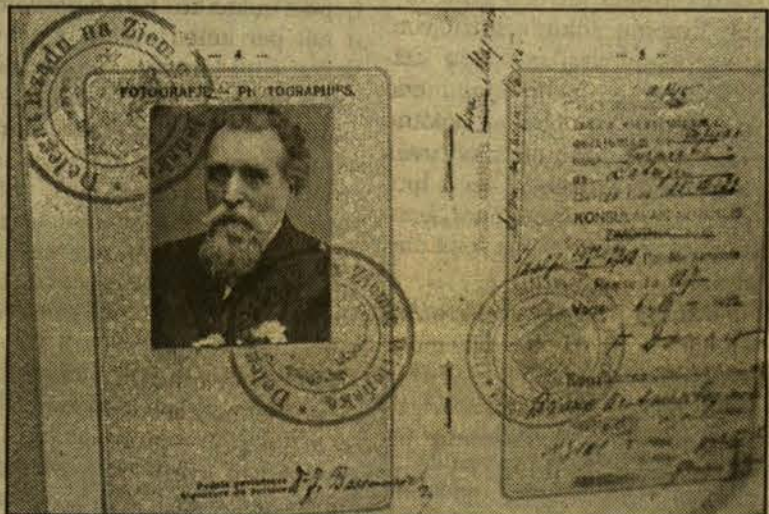
Betalkininkaudamas pradėjau aktorauti. Aš ir dabar puikiai prisimenu ir esu dėkingas, daug mums padėjusiam, režisieriui Jurgiui Blekaitiui.

Ilgainiui atžalyniečiai išsiskirstė. Septyniems Atžalyno aktoriams (jų tarpe ir V. Maciežai) buvo lemta atvykti į JAV ir padirbėti Louisiana valstijos cukraus švendrių plantacijoje. Vykdami į JAV, atsivežė scenos prožektorius, drabužius ir kitą teatro mantą. New Orleans uosto muitininkai, o paskui cukraus švendrių plantacijos darbuotojai, stebėjosi atvykėlių „turtumu“. Nepaisant neįprastų gyvenimo, darbo ir klimato sąlygų, atžalyniečiai neprarado vilties ir vėl pasireikšti sceninėje veikloje. Jiems pavyko. Nuoširdžių bičiulių padedami, atvyko į Čikagą ir čia keletą metų puoselėjo Hanau DP stovykloje pradėtą darbą.

Petras Petrutis

Dr. Jono Basanavičiaus 150-osioms gimimo metinėms paminėti Lietuvos banko valdyba paskelbė 50 Lt nominalo sidabrinę proginę monetą. Į apyvartą monetą išleista lapkričio 19 d. Jos gipsinio modelio autorius — skulpt. Rytas Jonas Belevičius. Monetos tiražas — 2,000 vienetų. G. Žilinsko (Elta) nuotr.

Lapkričio 15 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje surengta mokslinė konferencija, skirta dr. J. Basanavičiaus gimimo 150-osioms metinėms. Ta proga muziejuje atidaryta ir jubiliejinė paroda. G. Žilinsko (Elta) nuotr.

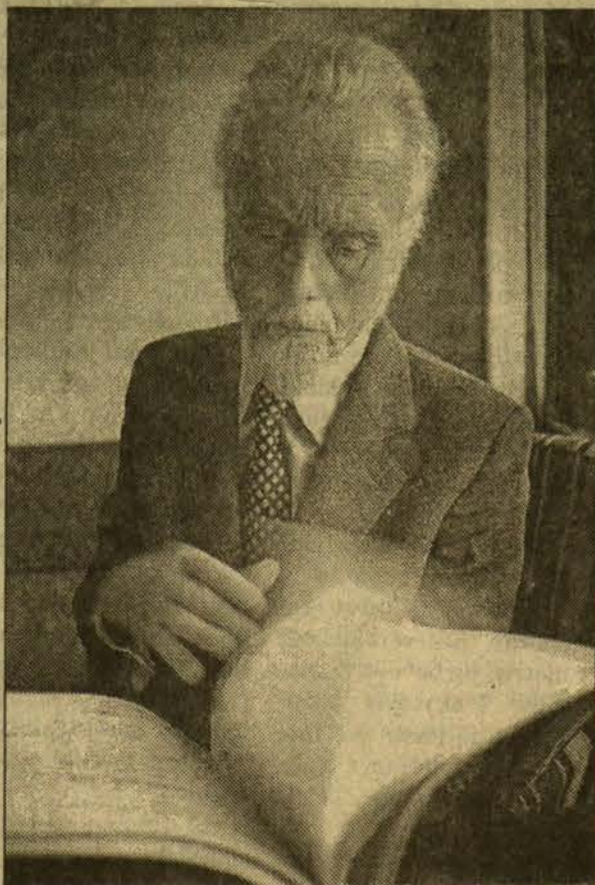
Literatūros vakarų tradicija

Los Angeles frontininkai, tęsdami literatūros vakarų tradiciją, gruodžio 2 d. Šv. Kazimiero parapijos salėje ruošia 36-ąją literatūros popietę. Iš Lietuvos atvyksta rašytojas Jonas Mikelinskas, devynių romanų, vienuolikos apysakų rinkinių ir dviejų publicistinių knygų autorius. 1993 m. jis laimėjo LFB skelbtą I Laisvę fondo literatūros konkursą ir premiją už partizaninio laikotarpio temą romaną *Nors nėsūvėte laimėjimo viltis*. Pagrindinis

romano herojus — talentingas poetas, partizanas Bronius Krivickas, žuvs kovose su okupantais.

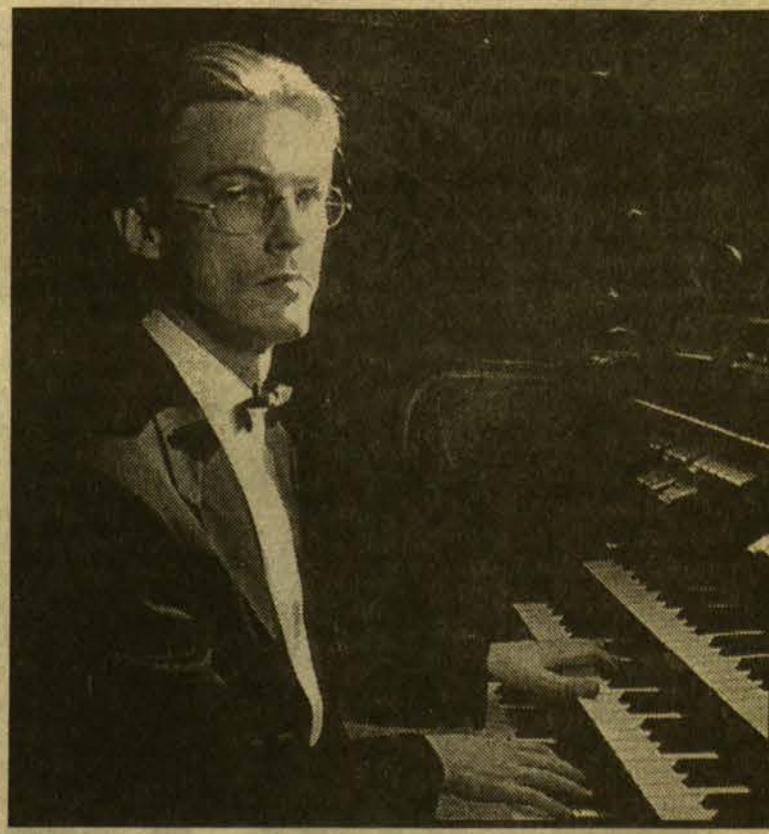
Svečių rašytoją ir jo kūrybą pristatys poetas Bernardas Brazdžionis, skaitys pats rašytojas ir jam talkins Los Angeles dramos sambūrio nariai.

Popietę rengia naujoji Los Angeles Lietuvių fronto bičiulių sambūrio valdyba: Žibutė Brinkienė (pirm.), Juozas Kojelis ir Juozas Pupius.

Jonas Mikelinskas.

Pasitinkant naujus vargonus

Vargonų solistas Virginijus Barkauskas.

Pirmosios bangos imigrantai, iš Lietuvos atvykę į Ameriką 1908 m., Maspeth, NY, įkūrė lietuvišką Viešpaties Atsimainymo parapiją. Senajam bažnyčios pastatui pasenus, pagal architekto Jono Muloko lietuvišku stiliumi paruoštą projektą, 1962 m. buvo pastatyta nauja bažnyčia. Jos vidų: vitražus, altorius ir visa kita išpuošė dail. Vytautas Jonynas.

Atėinančiais metais parapija, besiruošdama paminėti naujosios bažnyčios 40-tą sukaktį, išsigijo naujus vargonus. Paprastai bažnyčiose, pažvelgus į vargonų pusę, pamatai daugybę įvairių dydžių ir formų vamzdžių. Šioje bažnyčioje viso to nėra. Joje įrengtiems vargonams vamzdžiai nereikalingi, nes jie elektriniai — kompiuteriniai.

Kompiuteriniai vargonai nuo tikrų vamzdinių vargonų skiriasi savo išvirsine išvaizda, kaina, o svarbiausia — skambėjimu. Nemaža dalis muzikų, ypač vargonininkai, kompiuterinius vargonus laiko tik nevykusiu tikrųjų vargonų pakaitalu.

Vilniaus arkikatedros vargonininkas Bernardas Vasiulskas išsireiškė: „Elektriniai vargonai, tai visai nevargonai, o tik vargonus imituojantis instrumentas...“

Vargonininko Gedimino Kvilkio nuomone: „... Kiekvieni vamzdiniai vargonai — kaip paveikslai — yra vieninteliai ir nepakartojami. Ir niekada kompiuteris negalės jų pakeisti“.

Muzikologas, vargonininkas Rimantas Gučas sako: „... Vamzdiniai vargonai — brangiausias turtas, o elektriniai vargonai yra tik prekė, ir viskas. Vamzdiniai vargonai tarnauja šimtmečius, o kompiuteriniai po dešimties ar penkiolikos metų bus išmesti, kaip televizorius, skalbimo mašina ar kiti modernios technikos daiktai. Elektronika imituoja garsą, bet negali imituoti tikrų vargonų sukuriamos erdvės, tikro skambėjimo“.

Su anų pasakymais nesutikdamas, jiems atsakė kompiuterinių „Allen“ vargonų statymo bendrovės atstovas Lietuvoje Dainius Sverdlovas.

Jis sakė, kad „Allen“ vargonų firma, veikianti nuo 1939 m., jau yra pagaminusi apie 60,000 vargonų. Esą tai labai patikimas instrumentas. Tas instrumentas — vargonai yra garantuojami dešimčiai

metų, o naudoti galima penkiasdešimt — šešiasdešimt metų. Kretingos bažnyčioje įrengti vargonai, kainavę 80,000 dolerių, kai tuo tarpu tokio dydžio su 100 registrų vamzdiniai vargonai kainuotų apie 1,000,000 dolerių. (Visi tie keturi minėti pasisakymai iš 1994.V.19 d. *Lietuvos aid*o).

Palikus nuošalią, vienaip ar kitaip savo nuomonę reiškiančius, vis dėlto Viešpaties Atsimainymo bažnyčioje įrengti „Allen“ bendrovės vargonai yra labai komplikuoti, trijų manualų su pedalais, 50-ties registrų instrumentas. Stebina tobulu balso paskleidimu taip, kad gali girdėti kiekvieną garsą. Paprastai, „dideles bažnyčių erdvėse, vargonų garsai atsidauždami į bažnyčių sienas, lubas ir piliorius užgožia kitus balsus. Šių vargonų kompiuteris sugeba garsų atatrąskas „suvirškinti“.

Naujuosius vargonus sekmadienį, lapkričio 11 d. Viešpaties Atsimainymo parapijos klebonui James T. Rooney pašventinus, inauguracinį koncertą atliko, įvairiose bažnyčiose, katedrose ir Lincoln Center, NY, Alice Tully Hall koncertavęs, parapijos vargonininkas, vargonų solistas Virginijus Barkauskas.

Kaip ir dera, koncertas pradėtas su vadinamojo vargonų karaliaus — Johano Sebastian Bach — „Prelude and Fugue in A Minor“. Po to skambėjo daininga dalis iš Charles Marie Widor 6-ios simfonijos: „Cantabile“, Louis Vierne — „Carillon de Westminster“ ir „Clair de Lune“, greito tempo, įvairios ritmikos itin komplikotas Charles Tournemire — Choral — Improvisatione sur le „Victimae Paschali“. Ramiai nuskambėjo Juliaus Juzeliūno, lietuviškos gamtos vaizdą primenantis, fleitų garsais išpuošta, ištrauka iš koncerto vargonams — „Improvisatione“, Charles Ives — „Variations on „America“ ir Ch. M. Widor — „Finale“ from Symphony #6“.

Intarpuose, Maria Flaim vadovaujant, buvo giedama „Holy God, We Praise Thy Name“ ir „America the Beautiful“.

Koncerto programoje atliktieji veikalai kalba už save, o jie atlikėjų pristato, kaip aukštos klasės menininką. Tuos, itin stambius, veikalus yra sukūrę beveik patys garsiausi vargonų muzikos kompozitoriai. Nukelta į 3 psl.

Lapkričio 9 d. Jaunimo centre Lietuvių rašytojų draugijos ruošto literatūros vakaro dalyviai. Iš kairės: Teresė Pautienė, Bogutienė, Audra Kubiliūtė, Daulienė, Vilija Vakarytė, Eglė Juodvalkė, Regina Oraitė, Nijolė Jankutė, Užabalienė, Stasys Dziugas, Kornelijus Jazbutis, Stasė Vanagaitė, Petersonienė (Rašytojų draugijos pirmininkė), Alfonsas Tyruolis-Šešplaukis.

Kurti — tai pasinerti į gyvenimą

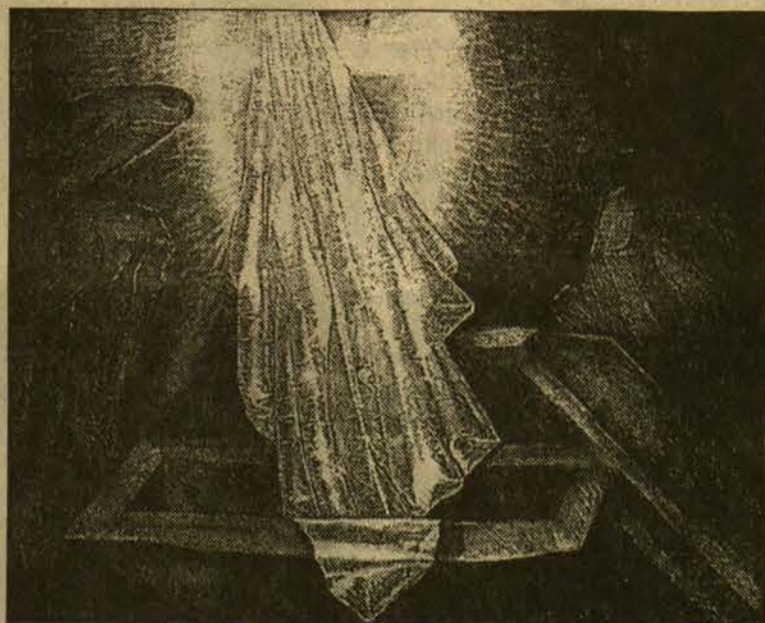
Grafikę Ramunę Vėliuvienę, kurios paroda vyksta Lietuvių dailės muziejuje Le-monte, kalbina dailėtyrininkė Ingrida Korsakaitė.

— Pakalbėkime apie Tavo kūrybos kelią, jo gaires ir tikslą. Kokie svarbiausi Tavo kūrybos skatuliai? Gimei Dzūkijoje, Rudnios kaime. Ar gimtoji Dainavos žemė turėjo poveikio Tavo meniniams polinkiams?

— Gimtinės grožis iš tiesų labai giliai įsirėžęs. Šviesūs kadagnai, sraunios šaltinių uotės upės. Neaprepiamuose miškuose: tyri ežerai, kaip žemės akys. Dabar, kai jau nemažai apkeliauju egzotiškų šalių, vis dėlto vaizdas nuo aukšto piliakalnio į Merkio, Nemuno ir Stangės santaką motinos tėviškoje Merkinėje man atrodo gražiausias pasaulyje. Pasinerimas į gamtos grožį daug kartų grįžta gaivia įkvėpimo banga. Labai mėgstu peizažus, giraitėje jaučiuosi kaip pagonių šventykloje po lapijos kupolą, kur kamienai kaip kolonos.

Senelių namo palėpėje, tarp paslėptų „Lurdo“, „Ukininko patarėjo“, „Šaltinio“ egzempliorių buvau aptikusi Vinco Krėvės „Dainavos šalies senų žmonių padavimus“. Didingos praeities idealizavimas žadino gilų tautiško jausmą, pasididžiavimą savo gimtine, nes aprašytas Šarūno kalnas, Gilšė ir Gelovinė buvo visai šalia. Romantiniai padavimai audrino vaizduotę. Vėliau ne kartą prie jų grįždavau piešiniuose. Susidomėjau Lietuvos istorija, važinėjau į archeologines ir kraštotyros ekspedicijas.

— 1966 m. Vilniuje baigė vidurinę M. K. Čiurlionio meno mokyklą. To meto „čiurlioniukai“ su pasididžiavimu gali minėti savo mokytojus. Daugelis jų — B. Žilytė, V. Kisarauskas, V. Antanavičius, A. Každailis, A. Stasiulevičius — buvo talentingi dailininkai, ryškios meninės individualybės. Savo mokiniams jie aiškino ne tik pradinis dailės dalykus, bet visokeriopai skatino vaikų kūrybiškumą, skiepi-

Ramunė Vėliuvienė. „Evangelijos skaitymai. Prisikėlimas“ (12).

jo meilę tautinėms meno vertybėms. Jie buvo vadinamojo „tyliojo modernizmo“ (terminas E. Lubyts) atstovai, priešinosi sustabarėjusioms akademiniams to meto dailės normoms. Ką Tau davė M. K. Čiurlionio meno mokykla?

— Tai buvo ypatinga mokykla. Didelis, meniškasis, dėsnytojų piestas M. K. Čiurlionio portretas ir jo citata „Žvalgysiu nuo aukštų bokštų, tai kelią pajusi“, kabėjo mokyklos koncertų ir iškilnių salėje vietoje partijos vadų ir komunistinių šūkių. Genijaus, pralenkusio laiką, kūryba ir asmenybės šviesa buvo mokyklos *spiritus movens*. Mokyklą visada puošė M. K. Čiurlionio reprodukcijos. Poetinė simbo-

listinė metafora, muzikinio motyvo slinktis, tapybinio vaizdo daugiareikšmiškumas, liaudies meno, dainų gilus pažinimas M. K. Čiurlionio kūryboje — tikra šiuolaikinė menų sintezė. Visa tai buvo labai aukšta karte, skatinanti mokinių kūrybiškumą, įgaunanti aktyvią raišką mokyklos kasdienybėje. Moksleivių piešinių parodos, muzikos ir baletų koncertai, skirtingų specialybių moksleivių diskusijos ir referatai meno istorijos tema ugdė nuolatinį meno alkį. Drąsus, talentingi dėstytojai ir savo kūryba buvo mums dideli autoritetai. Jie pažadino smalsumą įvairioms meno ir kūrybos formoms.

Stengėsi supažindinti su pasaulinio meno avangardu, rodydavo mums iš vakarų sunkiai gaunamus meno albumus. ugdė laisvę mąstymą ir skatino abejoti vienintelės „teisingos“ ideologijos ir vienintelės „pažangios“ sovietinės kultūros modeliu. Skatino domėtis liaudies kūryba. Vasaros praktikų metu užduodavo ieškoti liaudies meno ir etnografijos objektų, skatino juos piešti, panaudoti motyvus kūryboje. Surengdavo išpuodingą Joninių šventę su senoviniais papročiais ir liaudies dainomis prie laužo. Mokykloje buvo įkurtas etnografinis muziejus, kuriam visi mokiniai rinko eksponatus. Dėstytojų pastangomis buvo išgelbėti unikalūs V. Svirskio mediniai koplytstulpiai. Didžiau-

Dail. Ramunė Vėliuvienė.

Ramunė Vėliuvienė. „Joninės“.

sias autoritetas buvo Rimtautas Gibavičius — nepaprastos erudicijos, aštraus analitinio proto dėstytojas. Jis siekė suteikti mokiniams kuo daugiau profesinių žinių ir įgūdžių. Mylimiausia mokytoja — Birutė Žilytė. Ji labai jautriai analizuodavo eskizus, juose pastebėdavo vertingiausias tendencijas, idėjų užuomazgas. Visi dėstytojai žadino kūrybos džiaugsmą, buvo mums ne tik profesijos, bet ir gyvenimo mokytojai.

— Dar būdama moksleivė vienoje kraštotyros ekspedicijoje susipažinau su jaunu mokslininku Norbertu Vėliumi, vėliau tapusiu žymiu lietuvių tautosakos tyrinėtoju. Tai buvo lemtinga pažintis, kuri pakeitė Tavo asmeninį gyvenimą ir negalėjo neturėti poveikio tavo grafikai. Papasakok apie savo estampų ciklą ir iliustracijas liaudies papročiu, tikėjimų tema bei liaudies meno motyvais.

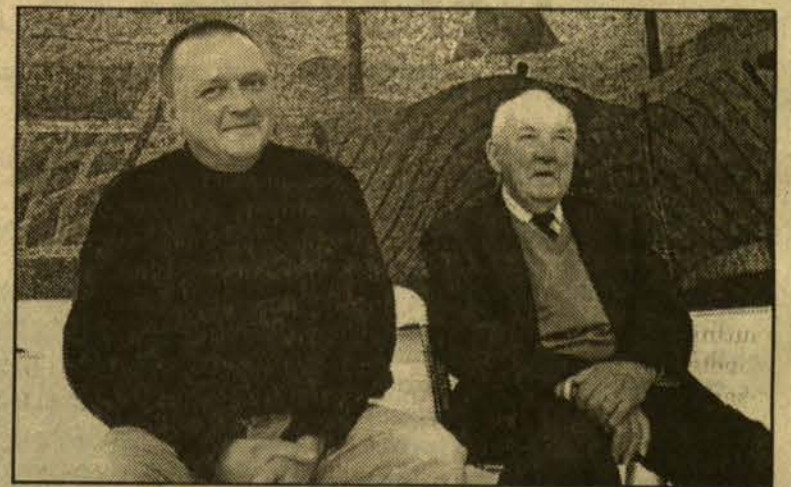
— Mane visada traukė liaudies dainos, pasakos, etnografija. Važinėjau į įvairias ekspedicijas. Dėl interesų bendrumo lemtinga pažintis peraugo į lemtingą meilę. Norbertas atitiko subtiliausias svajones, suteikė mano gyvenimui dvasinės pilnatvės ir laimės. Jis buvo neaplenkiamas autoritetas, padėjęs giliau pažinti tautosakos perlus, liaudies meno simboliką, senuosius papročius ir tikėjimus. Esu sukūrusi daug įvairiausių ciklų, sendama iš liaudies kultūros lobio. „Kalendorinės lietuvių šventės“ įkvėptos senųjų simbolių ritualų, papročių ir dainų, Užgavėnės: „Atbėga vėlnias devyniaragis“ — ant rogių pavazos ir rato, vežiojama ir sudėginama Morė. Kompozicijoje daug žiemos, gamtos mirties ir pavasario atgimimo simbolių. Užgavėnių kaukės — įvairių dvasių personifikacijos. Vėlykos: „Supkit, meskit mane jauną“ — ritualinis augimo jėgų skatinimas, žadinimas. Kuo aukščiau įsisupsi, tuo aukštesni linai, javai užaugs. Margučiai — gyvybės simbolis, užkasami į žemę vaisingumui pagausinti. Jaučių kovos primena Dionisijas. Joninės: deganti stebulė — saulės galybės simbolis, stebuklingos burtų vaistažolės, plukdomi vainikėliai, apeiginis maudymasis, apsisvalymas. Šiame cikle stengiausi perteikti mirštantio ir atgimstančio Dievo,

cikliško laiko idėją, naujų krikščioniškų švenčių užsiuoksniavimą ant senųjų baltųjų papročių. Esu iliustravusi mįslių knygą. „Du kiškėliai pagirytje“ (1981). Norėjau su švelniu humoru atskleisti taikliai užkoduotas metaforas, panaudojau liaudies meno ir ornamentikos elementus. Iliustruojant lietuvių liaudies pasakas, rūpėjo ne tik perteikti turtingą, puošnų vaizdo pasakiškumą, stebuklingumą, bet ir pasakose slypinčius senųjų tikėjimų reliktus. Su Norbertu daugiausia bendradarbiau, kuriant didelį estampų ciklą „Mitologinės sakmės“, skirtą jo knygai „Sužeistas vėjas“ (1987). Norbertas padėjo per sakmių įvaizdžius pajusti protėvių pasaulėžiūrą, atrinkti vertingiausius motyvus, taikliausias mitinių būtybių charakteristikas. Labai mėgstu senąją liaudies medinę skulptūrą, praejusio amžiaus pradžioje dar gausiai puošusią sodybas ir pakeles, o dabar jau beveik išnykusią. Cikle „Mediniai dievukai“ norėjau perteikti jų vidinį monumentalumą, formos gaivališkumą, laiko, liekaus ir vėjo suteiktą taurų faktūriškumą. Manau ir ateityje prie etninės kultūros temų dar ne kartą grįšiu. Visi pagal išgales turime rūpintis sparciai nykstančių tūkstantmečių kurtų tautos dvasiniu palikimu, silpnėjančiu tautos identitetu.

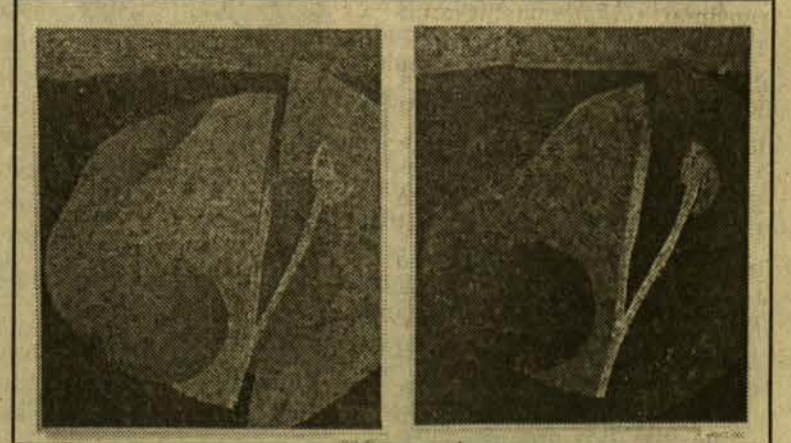
— Kas Tave atvedė prie ciklo „Evangelijos skaitymai“ 1991-1993 sukūrimo? Ar vien išgilinimas į Šventos Rašto tekstus, ar Tavo pačios išgyvenimai, būties apmąstymai? Ką Tau reiškia šis taupios išgrynintos formos ir sukaupio jausmo ciklas?

— Su amžiumi Šventą Raštą imi skaityti idėmiau, pasaulinės literatūros kontekste tai ypatingas kūriny. Evangelijos — tarsi Dievo laiškas žmonėms, pradėtas rašyti jo amžininkų. Tekstas aluoja gyvų tikėjimu, o be tikėjimo nei viena kultūra negali normaliai vystytis. Kelių tūkstantmečių senumo metaforom ir simboliais grįsta Šventos Rašto kalba paskatino atsiskirti veikėjų ir siužetinių scenų vaizdavimo, susikaupiant ties šviesokaitės dramaturgija. Bandžiau išreikšti gilumines šviesas, kurios negali atskleisti daiktinės vaizdinys. Kalbininkai tvirtina, kad žodžiai Dievas ir diena yra kilę iš vienos šaknies. Vaiskus švytėjimas ir neperregima juoduma, — tai dvasios būsenos kaip dangus ir pragaras. Grubiai tašyti seni akmenys, senovinis brokatas ir sidabras — sakralizuota materija, — vizijos perkeltos į ciną. Jaučiu mistinę pagarbą senam daiktui, kuris yra ir simbolis, ir istorinis atributas. Dauguma ciklo raizinių simetriškų. Man rūpėjo kompozicijos pusiausvyrą, pastovumą. Pagal išgales, siekiau gyvybės harmonijos. Dabar, atsižvelgdama atgalios į „Evangelijos skaitymus“ kūrimo mirtinius išgyvenimus, matau, kad gilinimasis į Kristaus istoriją buvo tartum svarbios dvasios pamokos ar vėliau ištikusios asmeninės dramos nuojauta.

— Yra Tavo kūryboje du poetiški ciklai — „Žiemos sodai“ (1987) ir „Laiko parkai“ (2000), kuriuos skiria maždaug dešimties metų tarpasnis. Brendo Tavo meistriškumą, turėjo plastinė išraiška, plėtėsi įvairių, vos išėjimų asociacijų laukas, vėrėsi naujos prasmės.

Dail. Algirdas Petrulis (kairėje), kurio sukaktuvinę tapybos darbų ekspoziciją lapkr. 23 d. suruošė „Lietuvos aid“ galerija, Vilniuje, su tėvu maestro Klaudijum Petruliu. Apačioje — eksponatas iš parodos. G. Žilinsko (Elta) nuotr.

„Laiko parkai“ man žadina negrįžtamai pražuvusių, aristokratiškos dvarų dvasios nostalgiją, žavi rafinuota architektūros fragmentų ir augmenijos apybraižų derme. Ciklo estampoje nėra žmonių, bet visa juose kalba apie trapų dvasinių išgyvenimų pasaulį — gal apie vienatvę, gal ilgę ar neišsipildžiusias svajones... Naujausiose Tavo kūriniuose atsiranda rūstesnių dramatiškų gaidų (ciklas „Laiko pelenai“, 2001), o kartais ironiškos žaismės. Kas lemia Tavo kūrybos vingius — gyvenimiška ir meninė patirtis, supančios realybės pokyčiai, neišvengiamas postmodernizmo poveikis?

— Visada jaučiu didžiulį estetinį malonumą, žiūrėdama paveikslus muziejų salėse ar meno albumuose, daug keliauju, norėdama pamatyti mėgstamų dailininkų originalus. Absoliutaus vertybių reliatyvumo amžiuje man svarbiausiomis pirmenybėmis išlieka meniškumas ir profesinis meistriškumas. Labiausiai mėgstu ankstyvąjį italų renesansą, vokiečių romantizmą, kai ką iš impresionistų, simbolistų ir „Art Nouveau“ laikmečio darbų.

Kūryba — tai visiškai pasinerimas į gyvenimą, įtemptas išsiūrijimas į paprastus ir kartu amžinus dalykus: miestų akmenis, kuriuose si spaudė praėję amžiai, paslaptingą augalo gyvenimą, racionaliam pažinimui nepasiduodančią daikto esmę. Kultūros ir natūros sąveika, magiškoji realybės trauka verčia patirto regėjimo akimirks įkūnyti, kiek galima ryškiau, siekiant išraiškos preciziškumo, savitos moteriškos vizijos įtai-

gumo. Vis grįžtu prie man ardimos moters temos. Šiuolaikinis gyvenimas, užgrūdamas ryškia tikrą ir netikrą vertybių, triukšminga pramogų ir prekių reklamos lavina, nibeiluoja kultūrinius ypatumus, bukina moralinį jautrumą. Iš gausių efektingų ir spalvingų žurnalų gimsta trečiojo tūkstantmečio moters įvaizdis — keistas lėliškumo, trapumo ir plėšrumo junginys, toks tolimas Marijos Gimbutienės aprašytai „Deivės kiekvienoje moteryje“ siekiamybei. Švelni ironija paskutiniuose estampoje neperauga į groteską, nes aš jaučiu gilų solidarumą su savo amžininkėmis: Greičiau įsisukant laiko ratui, nuolat patiriant žmogiškosios laimės laikinumą ir trapumą, vis sunkiau yra išsaugoti pamėgtą gyvenimo būdą ir ritmą.

Kūryba tampa svarbia, medatyvinės rimties, pusiausvyros ir harmonijos paieška, nuolatinė, ne visada sėkminga, pastanga atsiriboti nuo chaoso.

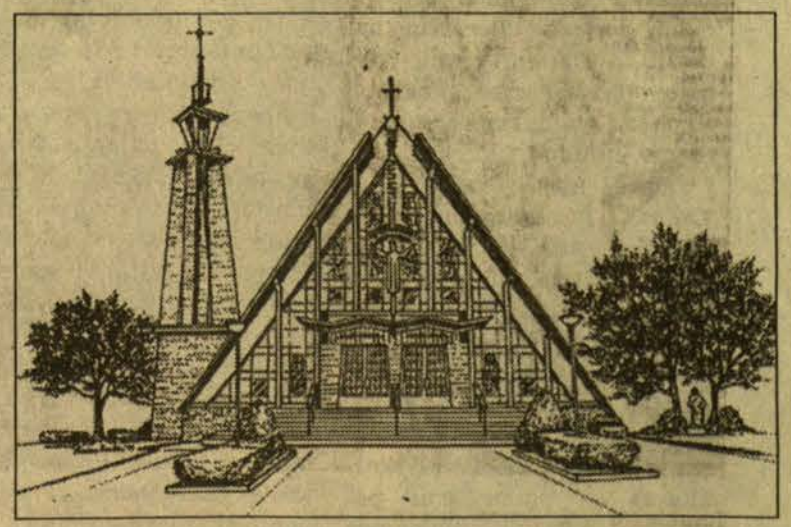
— Dėkoju už pokalbį.

NAUJI VARGONAI

Atkelta iš 2 psl.

Tų veikalų atlikimas iš atlikėjo pareikalauja ne tik fizinio, bet ir dvasinio pasiruošimo. Atlikėjui su tais veikalais artimai susipažinus ir juos išstudijavus, jų techniskam paruošimui reikėjo pašvesti daugybę valandų. Vargonų solistui Virginijui Barkauskui visa tai pavyko nugalėti. Kada paskutiniai vargonų garsai nutilo bažnyčios skliautuose, koncerto dalyviai sustojė V. Barkauską apdovanojo plojimų potvyniu.

P. Palys

Viešpaties Atsimainymo bažnyčia, Maspeth, NY.

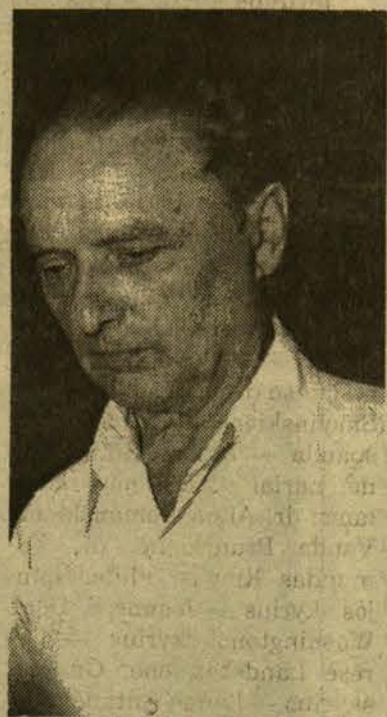

Ramunė Vėliuvienė. „Užgavėnės“. Akvatinė.

Leidiniai

„Tegali aušros dvasią atgaivinti“

Vilniaus Signatarų namuose įvyko Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signataro, poeto Gintauto Iešanto (g. 1930 m.) aštuonioliktosios knygos *Sulos gėrimas* pristatymas. Renginį vedęs, literatūros kritikas Alfredas Guščius kalbėjo, kad G. Iešantas ramiai ir stoviai vykdė dvasingo kūrėjo misiją, leidžia knygą po knygos, tačiau atgarsių spaudoje, o juo labiau radijuje ar televizijoje, sulaukia mažai. Beje, jis net nėra pakviestas stoti į Rašytojų sąjungą (centrinę, nes dar yra Nepriklausomųjų ir Kaimo rašytojų sąjungos), į kurią priimami 2-3 brandžias knygas išleidę autoriai. O pagal eilėraščių, poemų, poetinės prozos, esė, publicistikos brandumą ir gilumą su G. Iešantu gali rungtyniauti tikrai ne visi šios organizacijos nariai. Jaunystėje jo kūryba komunistinei spaudai netiko dėl politinių motyvų (disidentiniai eilėraščiai buvo pretekstas padaryti kratą jo namuose, užvesti bylą ir po kelių metų įkalinti Rusijos šiaurėje), naujieji kūriniai šiandieninei laisvosios Lietuvos spaudai dažnai neįtinka, matyt, daugiau dėl etinių priežasčių, kadangi Iešantas ir sau, ir skaitytojams kelia labai aukštus dvasinius — moralinius reikalavimus. Apie tai pernai G. Iešanto gimimo 70-čio proga kalbėjo literatūros mokslininkas Vytautas Kubilius, teigęs, kad jubilatas „yra revoliucinės poezijos tęsėjas... ir išskėlė joje laisvės, tiesos, teisingumo motyvus“, taip pat kalbėjo apie joje pastebimą „idealumo siekimą“ — vertybę, tapusią deficitu šiuolaikinėje lietuvių poezijoje.

Gintautas Iešantas.

pozicijos išraiška, kadangi jam ne prie širdies dabartinė poezija užvaldantis formalistinis žaismas, bravūriškumas. Kūrybos šiuolaikiškumą G. Iešantas irgi supranta klasiškai — kaip amžinųjų žmogaus egzistencijos ir būties klausimų kėlimą, kaip žmonių istorijos ir jos dvasinės kultūros priartinimą prie amžininkų, prie savo skaitytojų.

*Išeinantis paliko tarpdury žibintą
Ir jo liepsnoj regėjoni, kaip
vis tolo, tolo,
Kol pagaliau ištirpo tamsoje.
Tuomet
Kažkas žibintą virš stakto
pakėlė tyliai
Ir pakabino ten. Šviesa
erdvėn nubėgo,
Bet nepavijo žingsnių. Taip
mes ir nematėm,
Ar jis dar mums pamoko. Vasaros alsa
Nakties šešėliais medžiuose
sustingus žvelgė
Į mus gosli, o mes — į ją.
Taciau žibintas,
Apšvietęs lauke pusračiu,
ramybę teikė,
Ir niekas jo nukelti jau
nėsiok. Rodes,
Vos lyptelsi ir ges, drauge ir
mes pranyksim.*

*Vel būgnai gaudžia, vel
žengiu į mūšį,
Valia ir norai skamba
įtempti.
Dar už pečių gaisrai kaip
liepsnos rusa,
Bet ne į juos dairausi
apleisty.*

*Tegali aušros dvasią
atgaivinti,
Kai tu veržies iš prieblandos
sapnų,
Platybių vėjai audžia naują
mintį.*

*Plasnoja gervė, moja man
sparnu.
Ir tos į priekį šaukiamas
einu.*

Tai — pakilus, patetinis įžanginis knygos eilėraščių. Penkiuose rinkinio skyriuose rasime įvairaus stiliaus, skirtingos kompozijos kūrinių. G. Iešantui nesvetima ir ironija bei autoironija, ir rami lyrinė išpažintis, esama ir sąlygiškais meninėmis priemonėmis sukurtų eilėraščių, baladžių, trumpųjų pjesių (vienoje vaizduojamas Fransua Vijonas, atsidūręs šiandieniniame Vilniuje).

Temos, idėjos, motyvai — viskas G. Iešanto kūriniuose klasiškai sustyguota, moraliskai pasverta, pakylėta į elegantiškos neoromantinės poezijos lygmenį. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad Iešantas kuria tarsi archaiskai intonuotą ir ritmizuotą poeziją, tačiau tasai archaiskumas — sąmoningai pasirinktos autorius poleminės

programinį, jos manytų, eilėraščių *Sulos gėrimas*, gilinasi, kaip poetui sekasi plėtoti lietuvių lyrikoje populiarus Pajūnio medžio metaforą.

Mano supratimu, G. Iešanto kūryba patiks (ir patinka) tiems, kas tebeturi išsaugoję sveikus socialiai angažuoti, humanistiškai kryptingo ir semantiškai prasmingo meno poreikį.

*Lyg užburtas sėdžiu prie
upės. Tekmė be garso
Vis keičias, vis kita, bet
drauge amžinai —
Ta pati. Kaip čia tasyk
išeina — galvoju —
Esu ir nesu... Ko šypsais,
Herakleitai?*

G. Iešanto kūrinių turinyje bei temų — problemų lauke sukaupia daug istorinės-kultūrinės informacijos, antikinių ir biblinių motyvų, personažų, simbolių... „Atimti iš poezijos pažintinę funkciją — tolygu sunaikinti jos esmę ir prasmę“, — įsitikinęs G. Iešantas.

Poeto bendramokslė iš Vilniaus pedagoginio instituto, Ona Černevičienė padovanojo jam kalbininkės Albinos Šiupienės parengtą knygą apie kalbos mylėtojų draugijos „Aidija“ veiklą ir jos puoselėtoją, žymų lietuvių stilistikos tyrinėtoją Juozą Pikčilingį. Joje esama ir Gintauto Iešanto eilių bei minčių, kurias O. Černevičienė padeklamavo. O visą pluoštą jo

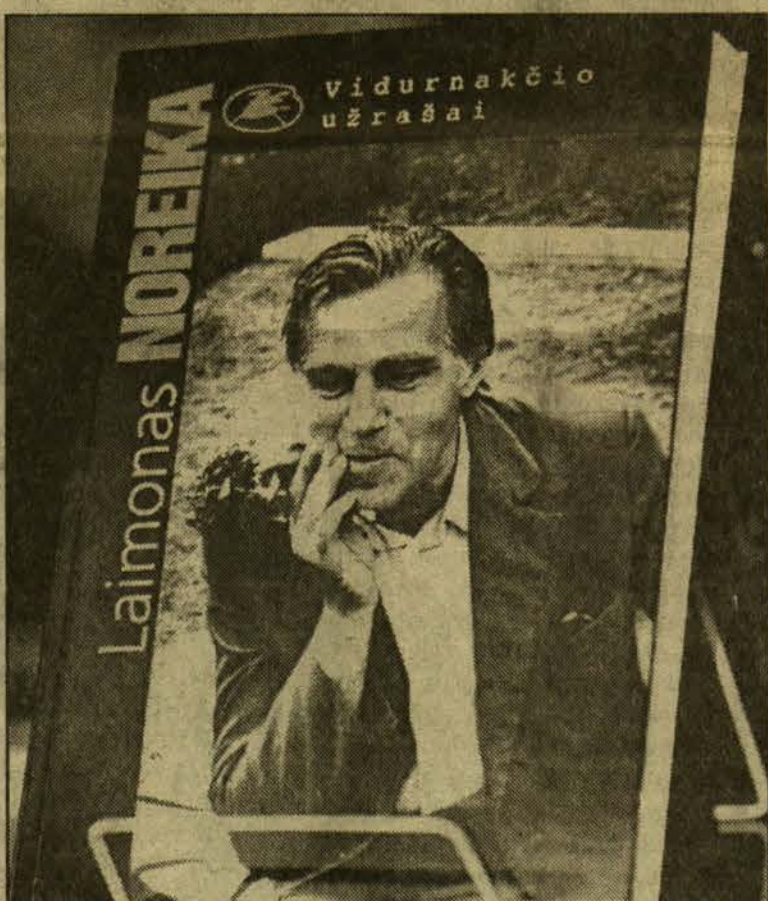
eilėraščių padeklamavo aktorė Gražina Urbonaitė, prisipažinusi, „jog šio poeto eilėraščiai limpa prie jos širdies, kaip medžių lapai prie delno“.

Pabaigoje žodžio paprašė monsijoras Alfonsas Svarinskas, su kuriuo, pasirodo, Iešantas kažkurį laiką kalėjo vienoje kameroje. „Ir čia, ir pasivaikščiojimų metu Gintautas kalė mums ir galvas savo eilėraščius, matyt netikėdamas, kad juos kada nors išspausdins. Beje, Gintautas su mumis dalijosi ne tik dvasiniu, bet ir materialiniu peniu — nei gauto pieno šlakelio, nei duonos riešės jis nevalgydavo, nepasidalinęs su likimo draugais...“ Monsijoras kreipėsi į poetą ir prašė, kad jis nenustotų rašęs apie rezistenciją, apie jos didžiavirius.

Signatarų namų direktorė Jūratė Černiauskienė padėjo Gintautui Iešantui už sutikimą pristatyti savo knygą šioje visiems mums brangoje vietoje. Direktorė išreiškė viltį, kad ateityje galbūt ir kiti signatarai atvyks pasidalinti savo kūrybiniu kračiu.

Signataras — poetas Gintautas Iešantas susijaudinęs dėkojo visiems už dalyvavimą jo naujosios knygos „Krikštynose“, jis sakėsi norėjęs ją nusimesti sunkią praeities našta ir bandęs pažvelgti į ateities horizontą. Po to jis paskaitė savo naujų eilėraščių.

Alfredas Guščius

Lietuvos teatro ir kino veteranui Laimonui Noreikai lapkričio 27 d. švenčiant 75 m. sukaktį, Lietuvos Rašytojų sąjungos klube Vilniuje buvo suruoštas pagerbimas ir jo atsiminimų knygos *Vidurnakčio užrašai* pristatymas. Dalyvavo prof. Viktorija Daujotytė, dr. Vanda Zobarskaitė, rašytojai Vytautas Girdzijauskas, Alfonsas Maldonis, Valdemaras Kukulas. Tai jau antroji L. Noreikos atsiminimų knyga.

V. Gulevičiaus (Elta) nuotr.

Knyga apie Baltijos valstybių diplomatus

Neseniai knygų rinkoje pasirodė James T. McHugh ir James S. Pacy parašyta knyga *Diplomats Without a Country*, kurioje gana plačiai aprašyta Baltijos valstybių diplomatinė veikla ir šaltojo karo laikotarpis. Knygoje pateikti šių Lietuvos diplomatų biografiniai duomenys: Jono Aukštuolio, dr. Stasio Bačkio, Vinco Balicko, Jurgio Baltrušaičio, Broniaus K. Balučio, Kazio Bizausko, Voldemaro Čarnecko, Broniaus Dailidės, Teodoro Daukanto, Ernesto Galvanauko, Stasio Girdvainio, dr. Kazimiero Grauzinio, Vytauto Gylio, Juozo Kajecko, Petro Klimo, Kazio Lozoraičio, Sr., Stasio Lozoraičio, Jr., dr. Fri-

ko Meierio, Tomo Naruševičiaus, dr. Lado Naruševičiaus (Natkaus), Povilo Žadeikio, dr. Dovo Zauniaus, dr. Jurgio Šaulio, Jurgio Savickio, Igno Šeinaus (Jorkūno), Vaclovo Sidzikausko, plk. Kazio Škirpos, dr. Eduardo Turausko, Juozo Urbšio, Vytauto Vileišio, Povilo Žadeikio, dr. Dovo Zauniaus.

Knygos autoriai reiškia padėką Estijos, Latvijos, Lietuvos ir kitų valstybių diplomatinėms atstovybėms, o taip pat Baltijos valstybėse ir kitur veikiančioms bibliotekoms, archyvams, šių įstaigų darbuotojams. Už talkininkavimą (eilės tvarka) dėkojama: Arūnui

Perskaičius V. Selioko prisiminimus

Prisiminimų knygų yra daug, bet geras ir įdomias parašė tik keletas. B. Sruoga, J. Kelionis, kun. St. Yla, A. Dambrauskas. Be abejonės, Genocido ir rezistencijos centro išleisti Vinco Selioko prisiminimai įeina į šią kategoriją. Tragiško likimo prisiminimų autorius kilęs iš darbininkų, Lietuvos patriotas, bolševikų kankintojų perleistas per tris pragarus.

V. Seliokas nepriklausomos Lietuvos metais pradėjo dirbti Marijampolės cukraus fabrike elektros inžinieriumi. Pavarininkas ir ateitininkas. Tardytas jau tautininkų valdžios pareigūnų. Staiga pabėgęs fabriko technikui A. Lazdauskui, V. Seliokas atsiduria NKVD majoro Potapovo kabinete. Į rusų klausimus „Kur Lazdauskas?“, Seliokas nieko negalėjo atsakyti, tad tardytojas pavaišino kumščiais ir vėliau — pistoleto rankena. Nieko nesužinojęs, pakvietė kareivį ir įsakė „paruošti“. Suimtas atsidūrė mažame kambaryje su lentų skydu. Majoras išsitraukė pistoletą, liepė nusisukti ir klaupitis, pradėjo lėtai skačiuoti: „Viens, du, trys“. Spragtelėjo pistoleto dužiklis, bet šūvio nebuvo... Riebiai nusikeikęs, rusas tęsė gerai išmuktą, matyt, ne sykį kartotą vaidinimą. Pasakė, jog sugadino šovinį, o antrąjį tokiame niekšui esą gaila eikvoti. Gavęs įsakymą apie įvykį niekam neprasitarti, V. Seliokas buvo paleistas „nešdintis“.

Autorius įdomiai aprašo vokiečių, tačiau ne žodžiu, nepamini, kad dalyvavo Lietuvos fronte (LF), laikraščio „I laisvė“ leidime ir Lietuvos fronte „Kęstučio“ karinio dalinio, kartu su plk. lt. J. Vitkumi ir plk. lt. J. Jankausku, steigime. Nutyli, kad jis (pasivadinęs „kaimynu“), traukiantis vokiečiams, pusę iš LF aktyvistų išsaugotų Lietuvos kariuomenės ir Šaulių sąjungos 800 naujūlių FN šautuvų (su Gedimino stulpais) paliko marijampoliečių „Kęstučio“ dalinio kovotojams, būsimiems Lietuvos partizanams apginkluoti. Apie tai knygos pabaigos žodyje parašė Raimondas Vabalas, partizanų vado Vabalas-Gedimino sūnus.

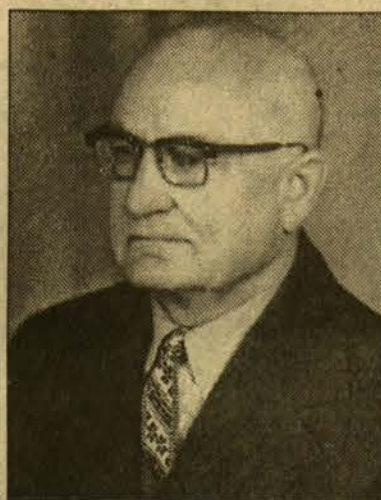
1944 metų liepos vidury pasitraukė į bendro likimo bičiulio sodybą. Čia juos užtik raudonieji „išvadotojai“. Rugsėjo 13-tos rytą žmona gydytoja papasakojo visą naktį ją kamavusį košmarą. Darbe pasirodė keistas tipas, kuris pareiškė: „Nekelk triukšmo ir eik su manimi.“ V. Seliokas pakliuvo pragaran antrą kartą.

Pirmas enkavedistų klausimas: „Ką pažįstate iš antiso-

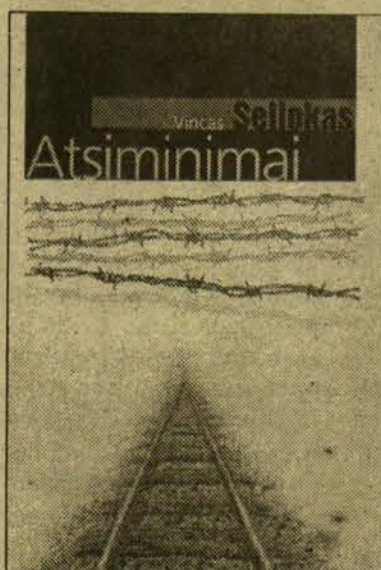
Zailskui, Vincui Balickui, Stasiui Bačkui, Gražinai Lappas, Haris Lappas, Viktorui Nakui, Arvydui Naujokačiui. Autoriai atskirai dėkoja Čikagoje veikiančio Lituanistikos tyrimo ir studijų centro direktoriui dr. Jonui Račkauskui ir šio centro darbuotojams.

Knyga *Diplomats Without a Country* dedikuota anksčiau veikusioms, dabar veikiančioms ir ateityje veiksiančioms Estijos, Latvijos ir Lietuvos diplomatinėms tarnyboms. Šią 282 puslapių knygą, kietais viršeliais, išleido Greenwood Press leidykla, veikianti Westport, Connecticut, London, Didžiojoje Britanijoje.

ptr.

Vincas Seliokas.

vietinių veikėjų? Bet iš tikrųjų jiems rūpėjo, su kuo jis kartu dalyvavo antinacine veikloje. Parodė jo name surastus du LF atšaukimus. Žiaurus tardytojas pavarde Zverevas klausė, kokias pareigas ėjęs nacionalsocialistinėje Lietuvos fronto organizacijoje. Gavęs neigiamą atsakymą, pradėjo keiktis ir mušti, sužalojo veidą. Sudaužyta įgrūdė ir karceri. Maldos pagalba bandė neprarasti proto. V. Seliokas patyrė, kaip poetas Vincas Mykolaitis-Putinas rašė: „Nuo jų burnų nuodingo kvapo vaiduokliai keliai iš kapo“. Seliokas pagaliau atsidūrė Vilniaus saugumo rūsyje. Tardymai, paskui „gundymai“: esi darbininko sūnus, tapk mūsų bendradarbiu. Pagaliau pasakė: „Nenori gyventi kaip žmogus, nudvėsi kaip šuval!“

Po kelių mėnesių šaltą vasarią dieną V. Seliokas kaip vaiduoklis išlingavo į gatvę ir

nusvyravo Aušros Vartų link.

Vincas Seliokas ypač jautriai aprašo ūkininkų vargus, vaizduoja tuometinę Lietuvą. Jis greitai suranda progos pasikalbėti su Lietuvos partizanais.

Jis rašo: „Matydamas tokią tragišką Tėvynės padėtį, negalėjau sėdėti susidejęs rankas“. Autorių aplanko Tauro apygardos vadas plk. Antanas Baltušis-Žvejys. Partizanams labai reikalinga inteligentų pagalba. Seliokas pradeda organizuoti LLKS, vėliau pavadintą BDPS. Prezidiume dalyvavo: Vincas Seliokas-Gintautas, kpt. Edmundas Akelis-Aklys, poetas Antanas Miškinis-Kaukas, pedagogas Vincas Bezilevičius-Tautis ir kun. J. Staniūnas-Stonis. Prezidiumas atliko daug svarbių uždavinių. Svarbiausias, kad Kauno kovotojai doc. Br. Barzdžiukas ir V. Seliokas išsifiravo J. Markulį-Erelį esant NKVD agentu. J. Lukša-Daumantas tuo metu nebuvo prietyręs pagrindžio kovoje ir per daug pasitikėjo iš pradžių J. Markuliu, vėliau — J. Deksniu.

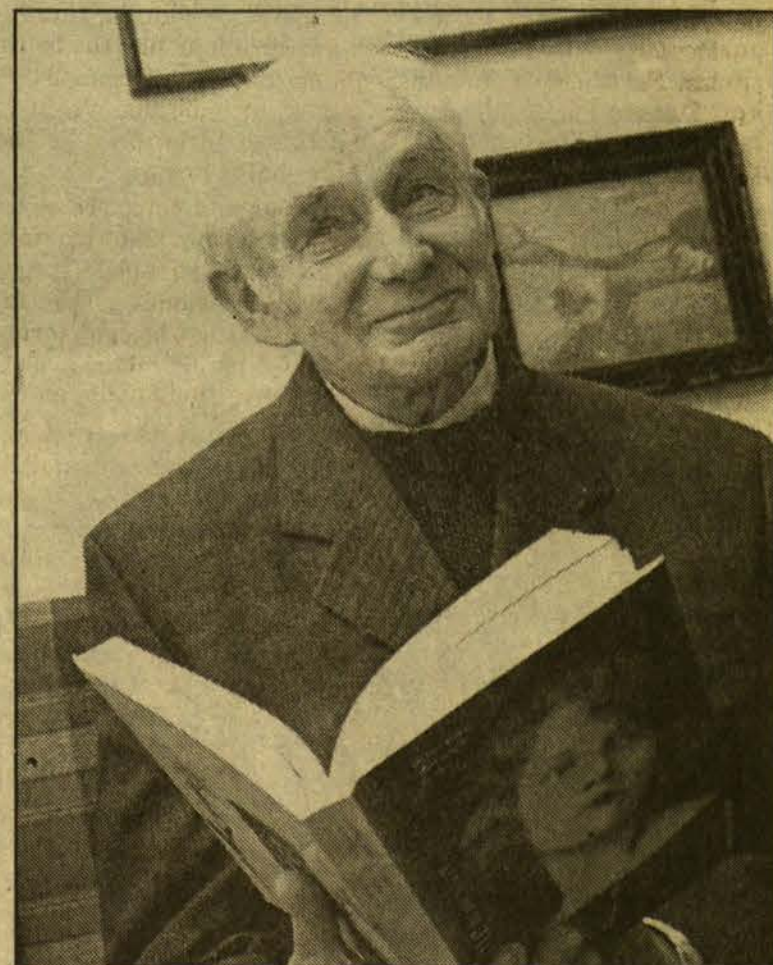
Autorius pradėjo trečią pragarą etapą. Savaitę kasdien mušė plieninėmis vielomis, sulaužė nosies kaulą, nukritusį ant žemės spardė, vėliau įgrūdė į karcerį. Be galo klausė, kur yra dr. Alfonso Vabalas-Gedimino (zuvo 1948 m.) slėptuvė. Autorius kankinimus pakėlė savaitę. Tikėdamas, kad Gediminas iš slėptuvės bus dingęs, sutiko ją parodyti. Aišku, slėptuvėje nieko neradė, tardytojai dar labiau įsiuto ir mušė už tai, kad nenurodė anksčiau. V. Seliokas savo tragiško gyvenimo posūkius aprašo kaip literatas.

Pagaliau — 25-erių metų Stalino „dovana“. Gyvenimas Komijoje. Gulagų gyvenimas šimtus kartų aprašytas spaudoje, bet retas susilygins su V. Selioko išgyvenimų aprašymais.

1965 m. išeina iš gulagų, apsigyventi Lietuvoje neturi teisės. Apsistoja pas bendrą likimo draugą Daugpilyje. Lietuvos KGB jo nepaleidžia, kol pati gyvuoja. Autorius sulaukė 90 metų. Šiandien jis jau Anapily.

Vincas Seliokas. „Atsiminimai“, Lietuvos Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Vilnius, 2001.

Henrikas Kudreikis

Linas Broga su savo parengta knyga apie aktorę Unę Babickaitę. Knyga, pavadinta *Atsiminimai. Dienoraštis. Laikai*, buvo pristatyta lapkričio 19 d. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje, dalyvaujant parengėjui L. Brogai, literatūros profesorei Viktorijai Daujytei, aktolei Birutei Marcinkevičiūtei ir kt.

V. Gulevičiaus (Elta) nuotr.